

25-02-2021. Het idee van de natuur opgevat als een bruikbaar axioma. Welke rol speelt het begrip “natuur” in onze overtuiging over het “zo zijn” van de wereld?

Een klein college over axiomatic. Wat zijn de rotsvaste standen van zaken waarop wij ons allemaal kunnen beroepen? Ik roep in herinnering dat een axioma een laatste stelling is die niet kan worden afgeleid; hij hangt **onbewezen** in het discours, maar voor degene die hem te goeder trouw inbrengt gaat dit gepaard met de overtuiging dat hier sprake is van een ware stelling (hoewel niet bewijsbaar).

Het beste voorbeeld van een dergelijke stelling is “ het bestaan van God” (of nader gepreciseerd: “het bestaan van de god die ik bedoel te omschrijven met de volgende duidelijke kenmerken, geaccepteerd door degene die het godsbegrip inbrengt.) Deze stelling wordt door vele gelovigen aangehangen zonder dat er enig onderzoek naar gedaan is, zelfs naar gedaan kan worden. De methodiek hiervoor ontbreekt in de wetenschap. Een ander voorbeeld van een dergelijke stelling, die echter meer recht heeft geaccepteerd te worden zonder bewijsvoering is het Cartesiaanse (van Descartes afkomstig) inzicht “cogito ergo sum”[Ik denk en dus ik ben]. Een brandende twijfel zorgt er voor dat in feite van de aangehaalde stellingen, die vertellen wat wij met onze zintuigen beleven, niets als met zekerheid te geven overblijft. Degene, de demon, die zijn steun verleende aan het scheppen van de totaal twijfelende mens heeft vooralsnog het pleit gewonnen. Hij weet: een ding is zeker: niets is zeker. Alle schijnzekerheid die we ervaren kan tot stand gekomen zijn doordat een “Demon” zich voorgenomen heeft ons te misleiden met alles, in alles en over alles. Kan hij dat ook echt? Het blijkt dat de demon iets van ons mensen nodig

heeft om zijn tactiek van de verschroeide aarde te ontplooien! Wel, hij moet gehoor vinden bij de mens die aan alles twijfelen wil, maar niet zonder meer te overtuigen is dat hij ook terecht aan alles twijfelt. Deze mens zal tot de conclusie komen dat de demon inderdaad in staat zou kunnen zijn hem van alles te overtuigen, of dat nu zo is of niet. Maar dan is er metterdaad een ding, een denkend ding, een slachtoffer van zijn bedrog, waarmee hij in contact staat. Anders is er niets gedaan. Maar in contact staan met een denkend ding laat zien dat er ook een denkend ding is, en dat denkende ding kan daarmee afleiden dat hij aanwezig moet zijn. Er is dus iets als een denkend ding; het universum is dus niet leeg te krijgen in deze samenspraak om achter de diepste waarheid te komen. Hier is een pure vorm van een axioma gegeven. We praten erover of er wel contact is tussen de demon en de twijfelende mens, maar deze gedachtengang veronderstelt blijkbaar de aanwezigheid van deze twijfelende mens, en aan dat inzicht kan hij zich laven omdat er geen kans is dat het teruggetrokken dient te worden (wegens gebrek aan bewijs). Het bestaan van zo'n axioma is dus gegeven; maar wat we ermee kunnen doen is niet verteld. Het gevonden axioma blijkt bij nader inzien leeg; er valt niets anders "onbetwifelbaar aanwezig" mee te bewerken tot kennis.

We weten nu dat de zoektocht naar onschokbare kennis beslist niet eenvoudig is. En dat daarom de conclusie moet zijn: een aangenomen axioma over "wat er is" moet blijven wat het is, namelijk aangenomen.

Nu stappen we over naar het axioma: "de natuur als een gegeven voor de onderzoeker bestaat". Weten we dan waar deze onderzoeker het over heeft? De eerste vraag die we ontmoeten is deze. Behoort de onderzoeker zelf tot deze voor

hem gegeven “Natuur”? Wanneer we verklaren dat de natuur zich buiten deze waarnemer afspeelt kunnen we afspreken dat hij wel of niet interfereert in zijn “natuur” in de situatie die hij wil onderzoeken..

Degene die kiest om zich buiten de natuur op te stellen kan ervoor kiezen de natuur met rust te laten, zijn gang te laten gaan. Hij meent dat afzijdig blijven mogelijk is, en dat hij daarvoor kan kiezen zonder de natuur in diens evolutie te beïnvloeden. De vraag is dan aan de orde of deze keus ook werkelijk gemaakt kan worden. “De natuur zijn gang laten gaan” als mogelijke stelling die uit het axioma van de op zichzelf staande natuur volgt, kan niet om de volgende reden. Degene die deze stelling opwerpt doet daarmee een bewuste keus om niet te interfereren in de gang die de natuur maakt. Maar door zijn aanwezigheid, zijn betrokkenheid bij de wereld zoals die zich mede door zijn toedoen ontplooit, kan hij zijn belofte van onafhankelijk zijn van de natuur niet waarmaken. Hij zal zich moeten plooien naar het inzicht dat hij een deel van de natuur vormt, en dat zijn afzondering (ik hoor er niet bij) berust op een denkfout.

De stelling dat je als waarnemer door niet in te grijpen de natuur zijn gang laat gaan kan daarmee niet ingezet worden in de dialoog over de ontwikkeling van de wereld, welk aspect daarvan ook bekeken wordt. Wanneer we ons hebben uitgesproken voor het niet voeren van de hoefdieren in de OVP bepaalt dit voorval evenzeer de evolutie van de natuur als wanneer we hadden bepaald dat voeren door ons onder zekere omstandigheden was toegestaan. Natuurlijk ontplooit de evolutie van de natuur zich anders in het eerste geval dan in het tweede. Maar in beide gevallen gaat de natuur zijn

eigen gang, en kunnen we ons niet uitspreken over het effect daarvan op de nabije toekomst, wat we ook gekozen hebben. Het axioma dat niet ingrijpen in het verloop van de natuur mogelijk is wordt dus terecht als onwaar gezien; onze aanwezigheid als “natuur”, als onderdeel van het verloop van de evolutie ervan valt niet weg te poetsen, en de ontkenning ervan is een stelling die door zijn onmogelijk karakter niet in te passen valt in de axiomasystemen die wij bouwen om de wereld beter te begrijpen. Deze systemen moeten geen tegenstrijdige stellingen bevatten, willen zij de natuur zo correct als maar mogelijk beschrijven.

In het kort komt het er dus op neer dat wij alleen over “de natuur” een theorie kunnen opzetten wanneer wij het besef alle ruimte geven dat de natuur alleen met het inclusief zijn van de waarnemer, “theoreticus-ontwerper” van deze wereld wordt gebouwd.